

УДК 001.895.001.63.336

Л. С. Крючко,

аспірант, кафедра фінансів, Дніпропетровський державний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНИЙ ТИП РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано роль і значення інновацій в умовах економічної глобалізації. Розглядається інноваційний тип економічного розвитку підприємств. Запропоновано ряд чинників, які зумовлюють розвиток інноваційних процесів в сільському господарстві.

The article analyzes the role and importance of innovation in economic globalization. A type of innovative economic development programs. A number of factors that cause the development of innovation processes in agriculture.

Ключові слова: Глобалізація, інновації, підприємство, конкуренція, ринкова економіка, сільськогосподарське виробництво.

ВСТУП

Глобалізація, яка стала однією з визначальних характеристик світової економіки кінця XX – початку XXI століть, поставила перед урядами багатьох країн проблему пошуку нових форм і методів адаптації національного економічного та політико-правового середовища до сучасних вимог здійснення міжнародних економічних відносин. Швидкі зміни чинників, які визначають конкурентоспроможність фірм на світових ринках, динамічний розвиток глобального середовища змушують уряди при формуванні умов економічного зростання і процвітання нації дедалі більш активно звертатися до проблем забезпечення національної конкурентоспроможності у глобальному масштабі.

Глобалізація економіки світу призвела до того, що за останні 25 років минулого століття загальний дохід країн світу збільшився вдвічі, обсяги світової торгівлі — втричі, прямі зарубіжні інвестиції — у 5 разів. При цьому «...глобалізація високих технологій, виробництва, споживання, фінансування, кредитування веде до зростання обсягів виробництва, посилення стимулюючої конкуренції, зниження цін, підвищення продуктивності праці. Глобальні комунікації інтелектуалізують виробництво та споживання і відкривають нову еру глобальної економіки, яка здатна принести вибухове прискорення розвитку» [1].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження інноваційного розвитку в умовах глобалізації. Мета статті – обґрунтувати основні методологічні засади управління інноваційною системою вітчизняних аграрних підприємств, у результаті чого досягатиметься збереження і нарощування інноваційного потенціалу останніх; формування найбільш ефективних для підприємств цільових напрямів розвитку; підвищення конкурентоспроможності й фінансової стабільності на основі виробництва та реалізації наукоємної продукції.

Країни у сучасному світі змушені здійснювати пошук прийнятної моделі економічного розвитку, яка б забезпечувала національну конкурентоспроможність і орієнтувала національну економіку на довгострокове зростання. Невдачі та прорахунки на цьому напрямі призводять до перманентних кризових потрясінь та збільшення диференціації.

Значний прорив в технологіях та інформаційній сфері спонукає країни орієнтуватися на нові джерела конкурентних переваг та створювати їх. Сучасний етап пов'язаний із зайняттям чільного місця серед складових динамічних порівняльних переваг науково-технічними досягненнями та інноваціями на всіх стадіях життєвого циклу продукту, починаючи від створення товару або послуги, через просування його від виробника до споживача та закінчуючи наступною утилізацією.

З огляду на те, що на ринку фігурує і конкурує вже не окремий товар, а комбінований пакет товарів, послуг та інформації, конкурентоспроможність продукції залежить вже не лише від її конкретного виробника, а й від спроможності національного зокрема і глобального загалом середовища і його учасників до супроводження й використання цього продукту. Різко зростає вимога до цілісності цього середовища, кваліфікованості, дисциплінованості, платоспроможності його учасників. Як буде показано нижче, саме це є причиною того, що перехідні країни поки що не в змозі оволодіти належним чином засадами конкурентоспроможної діяльності в глобальній економіці.

Інтегруюча властивість нової економіки веде до розвитку децентралізованих взаємозв'язків між суб'єктами господарювання, громадянськими та ринковими інститутами на національному та наднаціональному рівнях. Це обумовлює постійне посилення обмежень дієздатності національних урядів та, відповідно, загострює важливість кваліфікованих та ефективних управлінських дій суб'єктів господарювання, які повинні бути спроможними забезпечувати власну конкурентоспроможність в сучасній глобалізованій економіці.

Отже, в сучасному світі відбувається переорієнтація основних цінностей. Від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційної, від нагромадження матеріального багатства як основи особистого добробуту – до нагромадження інформації як основи суспільного прогресу. Не так володіння

матеріальними благами, як володіння інформацією та інтелектуальним потенціалом визначають місце людини в сучасному суспільстві. Інвестиції в людський капітал і формування на цій основі інтелектуального капіталу суспільства перетворюються на пріоритетний загальнонаціональний інтерес.

Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. Основною ознакою сучасного розкладу сил в світі є суттєвий відрив країн-лідерів, що створюють "інноваційний анклав" в світі, від менш потужних країн, які змушені повністю залежати від позиції "активних гравців". В країнах, що належать до інноваційних лідерів, спостерігається висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу (з найбільшим вмістом доданої вартості в ціні продукту), переважно високотехнологічна структура національного виробництва, винесення за межі власної країни промислово-технологічного циклу виробництва, які є екологієчними, ресурсоечними тощо, зосередження найбільших фінансових потоків. Попри те, що між цими країнами спостерігається жорстка конкуренція за високорентабельні види діяльності, у випадках виникнення спільної загрози існуванню чинної соціально-економічної моделі вони об'єднують свої зусилля для реалізації спільної політики щодо джерел цієї загрози.

У результаті здійснення науково-технічного прогресу відбувається матеріалізації наукових досягнень у розвитку техніки. А прискорення науково-технічного й технологічного прогресу здійснюється, насамперед, із метою системного оновлення ресурсного потенціалу. Останнє ж стає основою економічного розвитку галузі й держави. Цей процес має як економічне, так і соціальне значення. Так, його економічні значення в аграрній сфері полягає у здійсненні нарощування продовольчих ресурсів при зменшенні суспільних витрат на одиницю продукції. Соціальне ж значення розвитку науково-технічного прогресу проявляється у поступовому зниженні в процесі виробництва залежності людини від природних факторів, створенні сприятливо життєвого середовища сільським жителям завдяки підвищенню техніко-технологічної оснащеності праці, високому рівні забезпечення добробуту тощо [2].

За умов глобалізації інвестиційних процесів для України немає іншого вибору, як розробити власну модель інноваційного розвитку економіки, розвивати інноваційне підприємництво, посилювати інноваційний характер виробничої діяльності. Адже сучасний ринок діє за допомогою нововведень, а інноваційне прискорення є основою його сталого розвитку. Підприємництво закономірно виступає одним з наймогутніших факторів інноваційного розвитку, оскільки до цього спонукає підприємницький інтерес. Важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування інноваційного підприємництва відіграє інноваційна інфраструктура, зокрема такі її основні елементи, як технопарки, бізнес – інкубатори, технополіси, які сприятимуть виходу інновацій на ринок. На сьогоднішній день інноваційна інфраструктура ще дуже слабка і характеризується неповнотою, а тому потребує всебічної підтримки з боку держави. До того ж слід зазначити, що інвестиції та інновації – це лише половина справи, а інша половина полягає у підготовці високопрофесійного персоналу, особливо менеджерських кадрів. Сучасний менеджер повинен зосереджуватися не лише на дослідженнях чи науково-дослідній діяльності, а й повинен багато приділяти уваги споживачеві нових знань, бути ще й маркетингом і вивчати попит на нововведення [3].

Через недосконале законодавство в Україні залишаються не реалізовані численні інноваційні проекти зі строком окупності 3-5 років. Можна прогнозувати, що через фінансові проблеми, які постійно виникають на наших підприємствах, випадки нецільового використання коштів будуть не поодинокими. Ця обставина також гальмує прилив інвестицій, бо збільшує ризик для іноземних інвесторів.

Нестабільна політична ситуація на теренах української державності, нестійка і несформована законодавча база (наприклад Закон України « Про ринок землі в Україні»), не спроможна підвищувати економічну стабільність, запровадження відкритості ринків на території нашої держави, менталітет людини пострадянського світогляду, невміння правильно вести бізнес – ось ці причини, які найближчим часом потрібно подолати в контексті розгляду української проблеми запровадження інноваційної техніки і технологій у сільське господарство і збільшення інвестицій в нашу країну загалом. На даний час аграрний сектор економіки України знаходиться в особливо важкому стані. Внаслідок зниження платоспроможності товаровиробників у сільському господарстві спостерігається спад рівня технічної забезпеченості, темпів оновлення матеріалотехнічної бази. Це приводить до здійснення неповного обсягу технологічних операцій та проведення їх із запізненням, що, в свою чергу, зумовлює зниження врожайності сільськогосподарських культур, зменшення обсягів продукції, зниження її якості, значних затрат і підвищення її собівартості.

На відміну від інших галузей сільськогосподарське виробництво характеризується великим періодом обігу капіталу. Це зумовлене довготривалим строком виробництва продукції, який у рослинництві та й у більшості галузей тваринництва становить більше року. Така умова вимагає значних вкладень у формі оборотних коштів на протязі тривалого періоду, а отримання результатів настає значно пізніше.

Підвищена ризикованість сільського господарства як об'єкта інвестування, важкий фінансовий стан аграрних підприємств на даний час, негативний вплив інфляції через затримку платежів, невелика частка ліквідних активів у складі їх авансового капіталу, недостатня розвинутість ринку сільськогосподарської продукції, невирішеність питань власності на землю та майно спричинює складність у залученні приватних інвестицій у цю галузь.

Інноваційна система аграрного підприємства є елементом загальної організаційно-економічної системи, яка за умови адекватної побудови та використання сприяє творчому процесу через виконання наступних функцій.

1. Максимально швидке просування генерованих ідей від концепції до комерціалізації з мінімальними витратами ресурсів.
2. Створення каналів зв'язку всередині організації із зовнішніми контрагентами з метою своєчасного забезпечення спеціалізованими знаннями.
3. Нівелювання перешкод у координації між інноваційними проектами та командою.
4. Встановлення дисципліни для управління знаннями й забезпечення інформацією.
5. Синхронізація цілей на різних рівнях управління організацією з одночасним подоланням супротиву інноваціям.

При побудові інноваційної системи аграрного підприємства необхідно враховувати, що перша безпосередньо впливає на базові організаційні якості останнього: 1) чутливість (здатність підприємства передбачати проблеми та можливості, а також приймати стратегічні рішення, пристосовуючись до зовнішніх змін); 2) експериментування (рівень об'єктивності оцінки нових ідей у підприємстві); 3) внутрішня комунікативність (здатність розповсюджувати релевантну інформацію по структурних підрозділах); 4) готовність до ризику (здатність інвестувати інноваційні процеси, навіть в умовах невизначеності, з метою удосконалення діяльності); 5) здатність контролювати процеси, які продовжуються змінами й інноваціями. Виходячи з цього, кожен елемент інноваційного потенціалу підприємства задіяний у процес формування інноваційної системи через виконання специфічних завдань (табл.1).

Розвиток елементів виробничо-господарської системи здійснюється через розвиток її інноваційного потенціалу як закономірної якісної ціле-направленої та незворотної зміни. Формування інноваційного потенціалу залежить від того, наскільки виробничу систему підприємства готова прийняти інновацію – визнання її у випадку, коли виробничу систему зацікавлена і підготовлена до впровадження або відторгнення, коли інновації вступають у протиріччя з інтересами підприємства, а виробничу систему є не готовою до впровадження [4].

Таблиця 1. Структура інноваційного потенціалу та його завдання щодо забезпечення інноваційної системи аграрного підприємства

Складові інноваційного потенціалу (блоки)	Завдання
Проектний	1. Створення інноваційної системи підприємства 2. Розробка пріоритетних напрямів діяльності 3. Розробка програми інвестування інноваційної системи
Функціональний	Організація безперервного функціонування інноваційної системи підприємства на основі розроблених і затверджених програм
Ресурсний	1. Формування інтелектуального потенціалу через пошук кадрів, навчання та перекваліфікацію працівників, спеціалістів, менеджерів 2. Програми техніко-технологічної оснащеності інноваційної системи 3. Створення інформаційної бази, її поповнення та оновлення
Організаційний	1. Створення інноваційних підрозділів і забезпечення їхньої діяльності 2. Формування організаційної культури, що спонукає до розвитку інноваційної системи підприємства 3. Забезпечення інноваційної направленості управлінських функцій 4. Забезпечення взаємозв'язків між підприємством і виробниками та постачальниками науково-технічної продукції
Управління	1. Забезпечення відповідності результатів функціонування інноваційної системи соціально-економічним цілям організації 2. Своєчасне коригування цільових напрямів інноваційної системи

Можливість впровадження інновацій у вітчизняних аграрних підприємствах, тобто сприйняття їх, визначається рядом факторів, які акумулюють внутрішні й зовнішні можливості та загрози.

Державна політика щодо підвищення сприйняття інновацій аграрними підприємствами повинна забезпечувати формування та результативне функціонування системи механізмів, здатних стимулювати попит на інновації з боку товаровиробників, зокрема, купувати інноваційну техніку, технології; нарощувати нематеріальні активи; оновлювати асортимент продукції, поліпшуючи її якість; використовувати продуктивніші біологічні активи тощо. В даному аспекті позитивним є досвід країн ЄС щодо стимулювання інноваційної діяльності: в Португалії, Італії, Іспанії це податкові пільги, за допомогою яких стимулюються всі підприємства, пов'язані з розробкою та впровадженням інновацій; у Фінляндії, Швеції та Німеччині – субсидії й кредити за зниженими відсотковими ставками; у більшості країн Європейського Союзу надається державна підтримка підприємствам, які розробляють і реалізують нові товари й технології, тому що дана сфера вважається досить ризикованою щодо капіталовкладень.

У найближчій та довгостроковій перспективі врахування інноваційного чинника стає вирішальною умовою подальшого розвитку суб'єктів на мета- та мікрорівнях. Сьогодні існує багато проблем теоретичного та прикладного характеру, що заважають ефективному й якісному розвитку підприємств.

Необхідність удосконалення довгострокових механізмів управління підприємствами зумовлена глибинними структурними перетвореннями у світових економічних відносинах, які проявляються в усіх сферах суспільного життя:

- динамічні зміни структури суспільних потреб, що викликають зникнення традиційних та активний розвиток нових ринків;
- швидкий розвиток науково-технічної бази суспільного виробництва, що призводить до внутрішньої нестабільності виробничих систем;
- зміни суспільної свідомості та відношення до економічної діяльності як такої зумовлюють формування соціальних стереотипів чи моделей бізнес-діяльності;
- глобалізація економічних відносин різних рівнів, що якісно змінює характер функціонування самих виробничо-комерційних систем, надаючи їм як нові можливості, так і генеруючи нові ризики [5].

ВИСНОВКИ

Ринкова економіка і сучасний науково-технологічний прогрес в усіх сферах виробничої та невиробничої діяльності суспільства докорінно змінюють соціальні, економічні, техніко-технологічні, організаційні та екологічні умови цього процесу, з одного боку, і визначають зрештою стабільність, конкурентоспроможність та ефективність національної економіки, життєвий рівень населення країни, його соціальне й духовне обличчя, з іншого. Водночас глобалізаційні процеси, що прискорюють темпи науково-технологічного та інноваційного прогресу і розширюють масштаби використання його результатів, як і формування загальносвітового конкурентного середовища, функціонування транснаціональних компаній та корпорацій, також справляють дедалі зростаючий вплив на стан, структуру й ефективність національного господарства та окремих його галузей, міжгалузевих комплексів і під комплексів [6].

Список використаних джерел:

1. Білорус О.Т., Глобалізація і безпека розвитку / О.Т. Білорус, Д.Г. Лук'яненко, О.М. Гончаренко та ін. — К.: КНЕУ, 2001. — 733 с.
2. Шпак Ю. В., Інноваційна модель регіонального розвитку переробної сфери АПК / Ю.В. Шпак // Економіка АПК. – 2006. - №3
3. Каракай Ю.Б., Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності / Ю.Б. Каракай // Економіка України. – 2007. - №3.
4. Дорошенко Ю.А. Управление формированием и развитием инновационного потенциала предприятия / Ю.А. Дорошенко, О.В. Кочеткова // Совершенствование механизма хозяйствования в современных условиях: Сб. докладов Междунар. научно - практич. Интернет-конфер. – Белгород: Издательство БГТУ им. В.Г. Шухова, 2004. - <http://conf.bstu.ru/conf/docs/0033/0761.doc>.
5. Гриньова В.М. Особливості регіонального управління інвестиційною діяльністю в сучасних умовах / В.М. Гриньова, О.М. Ястремська // Регіональна економіка. - 2003. - №3.
6. Трегобчук В. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК : проблеми, напрями і механізми / В.Трегобчук // Економіка України. – 2006. - №2.

Стаття надійшла до редакції 21.04.2010 р.